

MŰVÉSZTERÁPIA A fogvatartottak Zalaegerszegen sokféle kulturális élményben részesülnek a népfőiskolai egyesület jóvoltából, sőt, karácsonykor maguk is szerepelnek

Sárból és napsugárból gyúrva

ARANY HORVÁTH ZSUZSA
arany.horvath.zsuzsa@zalaihirnap.hu

Zalaegerszeg – Egyforma ing. Szövegkönyv a kézben. Izgalom a hangban. Állnak egyenesen, drámát játszanak. Mögöttük csomagolópapírra rajzolt bibliai jelenet. Karácsony a börtönben. A művészet ezekben a hetekben másépp is jelen volt a szigorúan őrzött falak között.

A történet szálát vegyük fel először ott, hogy *Bellus Attila* a zalaegerszegi büntetés-végrehajtási intézetben mutatott be egy monodrámát, Olivetti 82 címmel. (A színművész maga fordította le a belga Erik Verpale 1993-as darabját.)

Ez még önmagában nem is lenne nagy hír, az már azonban igen, hogy a darab egy retentív bünt kilenc évig elkövető férfi monológia, aki a saját családjában nem talál megértésre. A börtönben ülő nézők előtt a sztori okkal erősödik fel. Az őrzött falak közé évek óta kultúrát vivő Zalai Népfőiskolai Egyesület titkára, *Fehér Lászlóné Zsuzsa* a feldolgozáshoz nem véletlenül hívott szakembert. A színművészt, a népművelőt és a pszichológust faggattam minderről.

– A férfi, akit játszik, nem néz szembe azzal, hogy milyen mértékű, soha meg nem bocsátható szörnyűséget tett, s hogy mi vezetett a bűnéhez. Mélyen megérintő alakítás az Őné. Miért ez a kemény történet?

– A kilencvenes évek végén láttam Hollandiában, nagy hatással volt rám, már akkor elhatároztam, hogy lefordítom, s egyszer majd eljátszom – mondta *Bellus Attila*, akit most épp Az üveganya főszerepében láthatunk a teátrumban. – Régóta foglalkoztatott, nyáron úgy adódott, hogy Dégi János rendezésében el is játszhattam Szegeden a Csillag börtönben. A fogvatartottak minden, az ő megszokott életüktől elütő eseménynek örülnek, egy színházi előadásra különösen nyitottak.

– Azért a téma, a borzasztó bűn természetének boncolgatása miatt egészen speciális helyzetben lehetett. Különös dimenzióba került a dráma. Hogyan viszonyultak a játékban látottakhoz?

– Dégi János rendező és én nem akartunk ítéletet mondani a figuráról. Azt hiszem, jobb, ha mindenki maga vonja le a saját következtetéseit. Az az igazság, hogy engem sem elsősorban az elkövetett bűnök, hanem ennek az embernek a kisiklott élete érdekelt. Számomra a darab a valahová tartozni akarás és a kitaszítottág krédója. Bár bűnei megbocsáthatatlanok, az általam játszott emberrel sok szempontból együtt lehet érezni, hisz annyi frusztráció győzött, annyi sikerületlenség volt az életében, ami után szinte törvényszerűen lett azaz, amivé.

– Épp ez érdekelt engem is. Akik nézték, rezonálhattak erre, nyomaszhatta őket a saját kényszerpályájuk.

– Sajnálatos esetsors után következett be a szörnyűség, ezt értették és mélyen elítélték, ez a legsúlyosabb véték,

ami számukra is elfogadhatatlan – kapcsolódott a beszélgetésbe *Fehérné Zsuzsa*. – Ha lehet ilyet mondani, a bűnözői hierarchiában ez a legborzalmasabb bűnnek számít. Az emiatt elítéltek nincsenek könnyű helyzetben odabent. Komoly veszélynek vannak kitéve.

– Szegeden milyen volt a hatás?

– Nagyon figyeltek, nagyon készültek, mondhatom, jó közönség voltak, bár ott nem tartottunk a végén megbeszélést, átbeszélést – válaszolta a színművész. – Az mondja el a legtöbbet, hogy kaptam egy ajándékot: egy fából készült írógépdobozt, rajta hollandul kulcsszavak a darabról! Például az, hogy „kitaszított”. Sima kopaszra borotvált, átható kék szemű, zavarba ejtően értelmes tekintetű, erős kézszorítású férfi volt, aki adta. A klaviatúra egy-egy billentyűjére dávid-csillagot és keresztet készített. A darab címére, az írógépmárkára, valamint a hős

„Karácsonyi fény” címmel adták elő a fogvatartottak ünnepi drámajátékot és verseket a hozzátartozóiknak és vendégeiknek

Bellus Attila színművész, Fehér Lászlóné népfőiskolai titkár

kettős vallási identitására utal mindez. Amikor megkaptam, sokként ért. Euforikus élmény.

Ilyen közönségvisszajelzés ritkán ér el színészt.

– A zalaegerszegi beszélgetésen nagyon jó dolgok jöttek ki – folytatta *Bellus Attila*. – Huszonöt körüli fiú mondta el például, hogy aki folyton azt hallja, hogy ő alkalmatlan, hülye, semmire sem jó, mindenre képtelen, az a végén olyaná is válik. A negatív bélyegzés hat. A darab főszereplőjét az anyja teszi tönkre, veszi el az önbizalmát. Aztán felnőttként a lelkiismeretét elaltatja, a bűnt úgy kezeli, hogy az NINCS. Csernobili betonszarkofág alá temeti, iszonyú mélyre.

– A bűn belátása előkerült a darab feldolgozásakor?

– Néhány pillanatra beszélt vele, igen, ezt érzékeltek a börtönbeli nézőim is. A darabbeli férfi mégis úgy érzi, de hisz ő jó apa volt, mindent megtett.

– Gyakori tapasztalat, hogy az elkövetettek miatt más, másokat tesz felelőssé a bűnös – mondta *Zsuzsa*, aki a segítő munkával telt évek alatt látott bele a fogvatartottak feszültségkezelésébe. – Érdekes volt, a beszélgetés során egy cigányember például kikérte magának, hogy az első bűn elkövetője cigány. Ők sose tennének ilyet, jelezte. Ő kiállt a cigánysága mellett. Tartozik valahová, pedig ők aztán nagyon nehéz helyzetben vannak nálunk.

– Akiról most beszélünk,

ő jelezte azonnal, hogy tudja, miről szól a darab, onnantól vált mélyebbé a feldolgozó társalgás – mesélte *Zsuzsa*. – Szükség volt a megbeszélésre, valójában ez a cigányember indította be a többiek gondolkodását. Szóba került, hogy vajon halálra ítélik-e, vagy életfogytiglant kap, ráadásul a majdnai rabtársai akár tettelegesen megvetésével is szembe kell néznie.

– Kérdés volt, hogy a családtól tud-e bocsánatot kérni a férfi azért, amit tett, azok vajon elfogadják-e, ha megteszi, mi lesz vele évek múlva, szóval, számos irányba kutakodtak, tanakodtak a fogvatartottak, ami persze a saját életükre is vonatkoztatható volt – magyarázta *Fehérné Zsuzsa*, hozzátéve, ők is készítenek kérdőívet, amelyen szerepel a kérdés: vajon miként élnek öt év múlva. Munkahely, család, lakás, ezek az alapigények. Persze azoknál, akik belátható időn belül szabadulnak. Akik ellenben sok évig nem, azoknál üres a jövőkép.

– Meglepő, de az előzetesben lévő sem tervezte, ők akár 90 napig is bizonytalanságban élnek, ez az idő bizony már beavatkozik a mentális állapotba. Félbemaradnak az ügyeik, nem érzik magukat embernek – tette hozzá a népfőiskolai titkár. – Noha eléggé tisztában vannak a szóba jöhető büntetési tételekkel.

Ennek tudatában láthatjuk, a népfőiskolai egyesület, az el-

Czilinger Éva

nkökkel, *dr. Szinku Mihállyal* áldozatos munkát végez. Tizenegy év alatt harminc pályázattal dolgozott: személyiségfejlesztő tréningeket, egyéni és fókuszcsoportos beszélgetéseket, egészségügyi, ismeretterjesztő előadásokat tartanak, olvasókört szerveztek, színdarabot tanítanak be, együtt olvasnak fel Mikszáth-novellát. Ezekkel ismeretlen érzéseket alakítanak ki: együttérzést, szánalmat, rokonszenvet, szeretetet, barátságot, bánatot, szomorúságot, katarzist injekciónak azokba, akiknek alig volt módjuk átélni ilyesmit.

– Amikor én elkezdtem be-

Egy igazi hétpróbás nehézfiú azt mondta a pszichológusnak: rám még soha senki nem figyelt az életben

járni a börtönbe, mint pszichológus, a kezdeti alkalmak egyikén találkoztam olyan fogvatartottal, aki a saját lányával létesített szexuális kapcsolatot – mondta *Czilinger Éva*, aki komoly feladatot teljesít az intézetben. – Akkor is, most is, amikor a darabról beszélgettünk, felmerült: a lány esetleg csábítóan viselkedett. Ami jelzi, nem lehet a bűnnel szembenézni, mentésig kell keressen az elkövető. Pedig az áldozat hibáztatása – főként ilyen esetekben – egyértelműen tévút.

Jelenet az Olivetti 82 című, a börtönben is előadott monodrámából

– Egyáltalán rájöttek, hogy mi történik a monodrámában?

– Nem mindenki. A beszélgetés segített. Azt viszont boncolgatták, hogy vajon a bűnös férfi érzekelte-e a tette súlyát. Egyébként azóta is gyakran előkerül a beszélgetésekben ez a darabélmény, pedig hetek teltek el. Nagyra tartják a színész teljesítményét, azt, hogy ekkora mennyiségű szöveget meg tud tanulni. Síri csendben hallgatták-nézték végig *Bellus Attila* produkcióját. Ilyen sűrű élményben még a színházban is ritkán van részük.

– A színház, illetve a művészet felemeli-e, javítja-e őket? Hogy látja a pszichológus szakmai nézőpontból?

– Nagyon sokan szépen rajzolnak, szeretnek is ezzel foglalkozkodni. Verseket is próbálkoznak néhányan. Nem a színvonal vagy az irodalmi érték a fontos, sokkal inkább az önmagára reflektáló gesztus. Legtöbbször a Muzsika tétét nézik, ezen változtathat valamiféle alkotás, szereptanulás, rajz, írogatás, olvasás. Néha ajánlok én is egy-egy kötetet. A testmozgás is kimozdít a semmittevésből.

Czilinger Éva arról is beszélt, hogy a börtönben végzett pszichológusi munkája során néha meglett, erős, izmos férfiak sírják el magukat előtte.

– Érthető, hiszen nem az a közeg az életük adott kerete, ahol az ember csak úgy elen-

gedheti magát. Dehát senki sem egyértelműen fekete vagy fehér. Az ember tragédiáját idézném: „Az ember jó és rossz keverése, ... ki sárból, napsugárból összegyúrva, Tudásra törpe és vakságra nagy.”

– Miből áll egy találkozás?

– A pszichológus nem ad tanácsot, de rávezethet a saját megoldás megtalálására. Ha ő maga jön rá, jobban ki is tart mellette, motiváltabb. A mi munkánk lényege a reflektív meghallgatás. Nem közléssorokból áll a beszélgetés.

– Ők nyilván úgy érzik, hogy mindent rosszul csinálnak, csináltak, ezt üzeni nekik a társadalom.

– Egyikük, egy igazán nehézfiú egyszer azt mondta nekem még az elején: rám még soha senki nem figyelt. Nevelőotthonban nőtt fel, nem volt senki az életében, aki igazán figyelt volna rá. Ha megtapasztalja, hogy önmagáért is lehet értékes, megváltozhat a világhoz és saját magához való viszonya. Persze még a normális életben is nehéz változni. Tudjuk, idekint sincs mindenütt valódi kommunikáció az emberek között. Ők is imádják a családjukat, a kapcsolattartás kulcskérdés. Akinek nincs, az nem kap levelet, csomagot. Pedig az írott levél odabent nagyon nagy érték.

további képek, információk